

**КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ У ДОБУВНІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ:
ВІД ЛІЦЕНЗУВАННЯ ДО ЕКСПЛУАТАЦІЇ НАДР****CORRUPTION RISKS IN THE EXTRACTIVE INDUSTRY:
FROM LICENSING TO SUBSOIL USE**

Чумаченко І.Є., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри земельного, екологічного та енергетичного права
Національний університет «Одеська юридична академія»
orcid.org/0000-0003-0682-6404

Білошкурський М.М., студент III курсу
факультету цивільної та господарської юстиції
Національний університет «Одеська юридична академія»
orcid.org/0009-0003-2945-6749

У статті здійснено комплексний аналіз корупційних ризиків у добувній промисловості України, яка відіграє стратегічну роль в економіці держави, особливо в умовах воєнного стану. На основі дослідження чинного нормативно-правового регулювання, наукових праць вітчизняних та іноземних вчених, а також матеріалів резонансних кримінальних проваджень і судової практики, авторами ідентифіковано ключові механізми зловживань на всіх етапах надрокористування. Встановлено, що на етапі ліцензування, попри запровадження електронних аукціонів, зберігаються ризики надання спеціальних дозволів поза конкурсом через використання законодавчих винятків та змову посадових осіб із заздалегідь визначеними суб'єктами господарювання. На етапі експлуатації та розпорядження надрами виокремлено схеми штучного заниження цін під час реалізації сировини підконтрольним посередникам, а також завищення вартості закупівель обладнання та матеріалів з метою розтрата коштів державних підприємств. Особливу увагу приділено специфічним корупційним ризикам, що виникли в умовах воєнного стану. До них віднесено незаконний перепродаж стратегічних ресурсів (зокрема вугілля) комерційним структурам замість забезпечення потреб державної енергогенерації, а також вимагання неправомірної вигоди за прийняття рішень щодо евакуації промислового обладнання із зони бойових дій. Наголошено, що поширеність корупційних практик у добувній галузі має системний негативний вплив на досягнення цілей сталого розвитку, зокрема у частині забезпечення раціонального використання природних ресурсів, екологічної безпеки та соціально-економічної справедливості. Корупція у сфері надрокористування підриває інвестиційну привабливість галузі, ускладнює впровадження екологічно орієнтованих технологій та перешкоджає формуванню довгострокової державної політики, спрямованої на стале збереження природоресурсного потенціалу. За результатами дослідження запропоновано шляхи мінімізації виявлених ризиків, які включають: посилення контролю за процедурами видачі дозволів без аукціонів, розвиток інституту незалежних наглядових рад на державних підприємствах, повну цифровізацію тендерних процедур та обмеження можливості укладання прямих угод без використання електронних торговельних платформ.

Ключові слова: добувна промисловість, корупційні ризики, надрокористування, воєнний стан, державні закупівлі, користування природними ресурсами, регулювання у сфері навколишнього природного середовища, екологічне управління, спеціальні дозволи, сталий (стійкий) розвиток, екологічна політика України, юридичний механізм.

The article provides a comprehensive analysis of corruption risks in Ukraine's extractive industry, which plays a strategic role in the country's economy, especially in conditions of martial law. Based on a study of current regulatory and legal frameworks, scientific works by domestic and foreign scholars, as well as materials from high-profile criminal proceedings and court practice, the authors have identified key mechanisms of abuse at all stages of subsoil use. It has been established that at the licensing stage, despite the introduction of electronic auctions, there are still risks of granting special permits outside of competition through the use of legislative exceptions and collusion between officials and predetermined business entities. At the stage of exploitation and disposal of subsoil resources, schemes of artificial price understatement during the sale of raw materials to controlled intermediaries, as well as overstatement of the cost of purchases of equipment and materials with the aim of embezzling funds of state-owned enterprises, have been identified. Particular attention is paid to specific corruption risks that have arisen in the context of martial law. These include the illegal resale of strategic resources (in particular coal) to commercial entities instead of meeting the needs of state energy generation, as well as the extortion of undue benefits for decisions on the evacuation of industrial equipment from the combat zone. It is emphasized that the prevalence of corrupt practices in the extractive industry has a systemic negative impact on the achievement of sustainable development goals, particularly in terms of ensuring the rational use of natural resources, environmental safety, and socio-economic justice. Corruption in the field of subsoil use undermines the investment attractiveness of the industry, complicates the introduction of environmentally friendly technologies, and hinders the formation of long-term state policy aimed at the sustainable conservation of natural resource potential. Based on the results of the study, ways to minimize the identified risks are proposed, including: strengthening control over procedures for issuing permits without auctions, developing the institution of independent supervisory boards at state-owned enterprises, fully digitizing tender procedures, and limiting the possibility of concluding direct agreements without using electronic trading platforms.

Key words: extractive industry, corruption risks, subsoil use, martial law, public procurement, use of natural resources, environmental regulation, environmental management, special permits, sustainable development, Ukraine's environmental policy, legal mechanism.

Постановка проблеми. Добувна промисловість відіграє ключову роль у формуванні національного багатства, забезпечуючи стратегічні ресурси для економіки країни. Природні ресурси, відповідно до ст. 13 Конституції України, є власністю українського народу [1], що підкреслює їх особливу важливість. В умовах воєнного стану ефективне, прозоре та справедливе використання природних ресурсів

є питанням стратегічної ваги для держави. Натомість природоресурсна сфера є однією з найбільш уразливих до корупційних ризиків на всіх етапах діяльності – від отримання дозволів до фактичної експлуатації надр. Корупція у галузі видобутку природних ресурсів має не лише економічні, а й соціальні та екологічні наслідки, оскільки сприяє неефективному управлінню, втратам бюджетних

коштів, забрудненню довкілля та зростанню недовіри громадян до державних інституцій.

Корупційні ризики у добувній промисловості можуть бути наявними на всіх етапах – від надання геологічної інформації, погодження дозволів і ліцензій до безпосереднього контролю за дотриманням екологічних та податкових зобов'язань. Особливу загрозу становить корупція «високого рівня», коли ресурси можуть бути інструментом політичного впливу або джерелом збагачення вузького кола осіб. Така практика не лише завдає економічної шкоди через втрату бюджетних надходжень, а й формує середовище системної несправедливості, знижує рівень довіри до влади та провокує соціальну напругу.

На проблемі корупції у природоресурсній сфері наголошують також міжнародні проекти, на кшталт Ініціативи прозорості добувних галузей (Extractive Industries Transparency Initiative – надалі ЕІТІ), до якої Україна доєдналася у 2013 році [2]. Так, оновлений стандарт ЕІТІ за 2023 рік до своїх цілей і пріоритетів також включає питання подолання корупції у добувній галузі, та надає рекомендації для країн-членів, серед яких й Україна, щодо відкриття інформації, розроблення антикорупційних стратегій у добувній галузі та впровадження інших механізмів, спрямованих на боротьбу з корупцією та корупційними ризиками у сфері природокористування [3].

Актуальність теми дослідження підтверджується також наявними кримінальними справами, наприклад, справа про незаконні видачі спецдозволів на користування надрами окремим компаніям, у якій фігурували посадові особи Державної служби геології та надр, Міністерства екології та природних ресурсів, а також сам колишній міністр екології та природних ресурсів (нині – Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України), яких підозрювали у незаконній видачі спеціальних дозволів на користування надрами підконтрольним міністру підприємствам. [4]. Спеціалізована антикорупційна прокуратура (надалі – САП) після двох років розслідування закрила кримінальне провадження у зв'язку з тим, що слідством не було доведено факту злочину [5], але вже через рік у 2018 році Солом'янський районний суд міста Києва зобов'язав САП поновити досудове розслідування у цій справі [6]. Актуальність порушеної проблеми демонструють і більш нові кримінальні провадження, наприклад, справа про привласнення та спробу легалізації майже 80 млн грн., отриманих унаслідок махінацій посадових осіб Полтавського Гірничо-Збагачувального комбінату [7], у межах якої до суду було спрямовано обвинувальні акти щодо семи посадовців [8]. Прикладом можуть слугувати й інші справи, що розглядатимуться в межах цього дослідження.

Отже, актуальність теми дослідження та суттєву необхідність в ідентифікації корупційних ризиків, а також розробленні шляхів їх подолання, у природоресурсній сфері в цілому та у добувній промисловості зокрема доводять наявність кримінальних проваджень щодо корупції у цій сфері, рекомендації міжнародних проектів, які з-поміж іншого наголошують на необхідності посилення боротьби з корупційними ризиками у згаданій сфері, та до яких долучається Україна, а також особливий статус та важливість природних ресурсів, які, згідно з Конституцією України, є власністю українського народу [1], та які в умовах воєнного стану відіграють важливу роль у збагаченні бюджету держави.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Проблема корупційних ризиків у природоресурсній сфері в цілому та у добувній галузі зокрема не нова та знаходить своє відображення у наукових працях як іноземних, так і українських вчених-правників. І. Колстад (Ivar Kolstad) та Т. Сьорейде (Tina Søreide) досліджують вплив корупції в управлінні природними ресурсами на політичну ситуацію. Цінність дослідження полягає у тому, що вченими

зроблено спробу поділити корупційні ризики в екологічній сфері на два види: рентоорієнтації та патронажу. Як зазначають автори, оскільки окремі особи конкурують за частку ренти, замість того, щоб використовувати свій час та навички більш продуктивно, рентні доходи від ресурсів спонукають до рентоорієнтації. У свою чергу доходи від ресурсів спонукають до патронажу, адже за рахунок корупційних коштів з видобутку чи розпорядження природними ресурсами, політичні еліти платять своїм прихильникам, аби довше залишатися при владі, що призводить до зниження підзвітності та менш ефективного розподілу державних коштів, що має негативні наслідки як в політиці, так і природокористуванні [9].

Ф. Ле Біллон (Philippe Le Billon) проводить комплексний аналіз корупційних ризиків у природоресурсній сфері післявоєнних країн, на прикладі країн Африки (Ангола, Демократична республіка Конго, Ліберія, Нігерія, Південний Судан, Північний Судан, Мозамбік та ін.), більшість з яких вели доготривалу громадянську війну, або вели бойові дії з іншими державами. Вчений доводить, що розвиток добувної галузі стимулює розвиток держави, створює робочі місця та позитивно впливає на повоєнну відбудову країни. Разом з тим, розвиток цієї галузі значно збільшує корупційні ризики. Автор виділяє фактори, які роблять добувну галузь у повоєнних країнах схильною до корупції. Подолання корупції у добувній галузі вчений вбачає у: наданні більшого пріоритету базовим державним послугам, включаючи справедливість та ефективність правової системи, що повинно сприяти зменшенню нерівності, в інтеграції антикорупційних цілей та стимулів, що мотивують корупційну практику, у збільшенні повноважень органів влади, які повинні ефективно регулювати ресурсні сектори, у послідовному розвитку ресурсного сектору та здатності відповідних державних відомств та процесів швидко перетворювати доходи від ресурсів на видимі, ефективні програми, спрямовані на зменшення нерівності [10]. Дослідження становить особливу актуальність для України. Це зумовлюється тим, що нині наша держава знаходить в умовах воєнного стану, проте після його завершення їй також доведеться зіткнутися з викликами повоєнної відбудови, а, враховуючи кількість природних ресурсів на українських землях, важливим фактором відбудови може стати саме розвиток добувної галузі, корупційні ризики у якій необхідно вже мінімізувати.

А. Сімпсон (Adam Simpson) на прикладі М'янми досліджує вплив корупції на природоресурсну сферу та оцінює роль міжнародних ініціатив, таких як ЕІТІ, у боротьбі з цією проблемою. На думку автора корупція у добувній галузі залежить, перш за все, від типу природних ресурсів та суспільства, у якому вони добуваються та експлуатуються. Етнічне різноманіття, воєнні конфлікти і авторитарна влада тільки збільшує корупційні ризики. Вчений також зазначає, що ключовими компонентами процесу впровадження міжнародних ініціатив є формування та функціонування багатосторонніх груп, зацікавлених у підвищенні прозорості у природоресурсній сфері, а також розроблення, впровадження та написання цими групами більш прозорих звітів. [11].

Л. Такконі (Luca Tasson) та Д. Алед Вільямс (David Aled Williams) досліджують корупцію у природоресурсній сфері, акцентуючи увагу на добувній промисловості, іригації земельних ділянок, сільському господарстві, лісовому господарстві, рибальстві та природоохоронній діяльності. Вчені аналізують декілька антикорупційних стратегій та доходять висновку, що у екологічній та природоресурсній сферах найпоширенішою у застосуванні є стратегія, заснована на теорії «принципал-агента». За таким підходом корупція розглядається, як конфлікт інтересів, що виникає між двома сторонами (одна з них, переважно, має владні повноваження), основна мета одної з яких – незаконне збагачення, також шляхи подолання корупції, за цією тео-

рією, полягають у підсиленні контролю та збільшенню суворості покарань. У свою чергу автори доводять, що застосування антикорупційних стратегій, заснованих на теорії «принципал-агента», у природоресурсній сфері, не має достатнього результату, адже корупція часто має системний характер, а у такому випадку її краще сприймати, як проблему колективних дій [12]. Попри те, що, наведені у дослідженні аргументи про недоцільність та застарілість стратегій, заснованих на теорії «принципал-агента», які нині домінують, є обґрунтованими, де-факто, авторами не пропонується актуальна антикорупційна стратегія у природоресурсній сфері, здатна замінити існуючі, що ще раз підтверджує актуальність обраної нами теми.

Л. Шадабі (Leila Shadabi) та Р. В. Адкіссон (Richard V. Adkisson) досліджують взаємозв'язок між багатством держави на природні ресурси та рівнем корупції. Вчені, на підставі статистичного аналізу 125 країн світу, доходять висновку, що сама по собі наявність природних ресурсів та розвиненість добувної промисловості не підвищують рівень корупції, проте у поєднанні з авторитарним державним управлінням, корупція дійсно зростає. Автори доводять, що політична стабільність, великий та незалежний уряд, конкуренція у природоресурсній сфері та свобода бізнесу зменшують корупцію на національному рівні, незалежно від кількості природних ресурсів країни [13].

Більшість українських вчених, досліджуючи проблеми корупції у природоресурсній сфері, зосереджують свою увагу на пошуках шляхів подолання вже існуючих корупційних ризиків та аналіз впливу корупції на різні сфери життя. Так, Г. Балюк, Е. Позняк та Т. Шараєвська розглядають об'єкти екологічного права, як об'єкти нових видів суспільно небезпечної екологічної поведінки та констатують, що нині інституалізація екологічної корупції в сфері природокористування і охорони навколишнього середовища значно зросла, адже стала більш вигідною. Автори зазначають: корупція у природоресурсній сфері стала більш небезпечною, у тому числі через те, що нині вона постає у симбіозі з політичною корупцією. Вчені також відстоюють твердження про необхідність визнання екологічної корупції в якості об'єкта екологічного права і, зокрема, у відносинах еколого-правової відповідальності, вважаючи це кроком на шляху у боротьбі з цим деструктивним для держави явищем [14, с. 16-17, 19].

Г. Поліщук пов'язує корупцію у природоресурсній сфері з діяльністю злочинних угруповань та наголошує, що чинником, який підсилює криміногенний вплив у сфері екології, є безпосередньо низький рівень екологічної культури громадян. Саме у підвищенні рівня екологічної правосвідомості вчений вбачає дієвий засіб протидії корупції в екологічній сфері [15, с. 255]. Цікавим у цьому дослідженні є те, що автор вважає однією із складових екологічної корупції саме у колективній організації, що прямо суперечить теорії «принципал-агента», згаданій вище.

А. Наволкіна, І. Міхно та М. Башинська, аналізуючи проблеми впровадження ресурсозберігаючих технологій в національній економіці, дійшли висновку про низьку результативність владних органів у сфері екології, а однією з основних проблем України назвали саме наявність тіньової економіки та високий рівень корупції, зокрема екологічної [16, с. 83].

В. Боженко та В. Герасименко досліджують вплив забезпеченості природними ресурсами країни на темп поширення корупції. Вчені констатують, що однією з основних причин екологічної корупції є можливість вилучення економічного доходу (ренти), пов'язаного з повноваженнями, які є у людини. Автори також доходять висновку, що підвищення забезпеченості природними ресурсами прямо пропорційно впливає на підвищення рівня корупції [17, с. 17, 19]. Цікавим є те, що запропонована авторами теза прямо протилежна результатам, наведеним у роботі Л. Шадабі (Leila Shadabi) та Р. В. Адкіссон

(Richard V. Adkisson) [13]. У межах нашого дослідження ми не акцентуємо увагу на цьому питанні, проте поділяємо думку про те, що, незважаючи на обсяг та розвиненість природоресурсної сфери, заходи щодо мінімізації корупційних ризиків під час добування та розпорядження природними ресурсами можуть мати позитивний результат та знижувати рівень корупції на всіх етапах користування природними ресурсами.

Г. Поясник досліджує питання раціонального природокористування та констатує, що екологічному управлінню в Україні часто перешкоджає саме високий рівень корупції, що призводить до слабого дотримання законодавства та відсутності підзвітності [18, с. 32]. На проблемі слабкої підзвітності у природоресурсній сфері акцентують увагу і міжнародні ініціативи, як-от ЕІПІ [3], про яку вже йшлося раніше. У межах нашого дослідження ми зосередимось на комплексному аналізі проблеми та спробуємо ідентифікувати й інші корупційні ризики у цій сфері.

Навіть побіжний аналіз робіт як іноземних, так і українських науковців, демонструє актуальність та своєчасність теми дослідження. Тому **мета дослідження** полягає в ідентифікації основних видів та джерел корупційних ризиків у природоресурсній сфері, зокрема добувної промисловості, та аналізі чинного нормативно-правового регулювання, кримінальних проваджень і правозастосовної практики, а також визначення напрямів мінімізації корупційних ризиків.

Виклад основного матеріалу. Українське природоресурсне законодавство у широкому розумінні, яке регулює добування, заготівлю, вилов, збір, експлуатацію та охорону природних ресурсів, охоплює у собі велику кількість нормативно-правових актів. Так, основоположним є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 року № 1264-ХІІ, ст. 1 якого чітко встановлює, що одним із основних завдань Закону є: «... регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів...» [19]. Інші ж закони є більш спеціалізованими. Так, Земельний Кодекс України від 25.10.2002 року № 2768-ІІІ [20] регулює земельні відносини та охороняє земельні ресурси, Водний Кодекс України від 06.06.1995 року № 213/95-ВР [21] встановлює правила використання та охорони водних ресурсів, Лісовий Кодекс України від 21.01.1994 року № 3852-ХІІ [22] регулює лісове господарство, заготівлю та розпорядження лісовими ресурсами, Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-ХІІ [23] де-факто охороняє тваринні та рослинні ресурси України, як і Закон України «Про Червону книгу України» від 07.02.2002 року № 3055-ІІІ [24], Закон України «Про тваринний світ» від 13.12.2001 № 2894-ІІІ [25] та Закон України «Про рослинний світ» від 06.04.1999 року № 591-ХІV [26].

У межах нашого дослідження ми зосереджуємо увагу на корупційних ризиках у добувній промисловості, яка безпосередньо пов'язана з експлуатацією надр та видобутком корисних копалин. Цю діяльність регулює Кодекс України «Про надра» від 27.07.1994 року № 132/94-ВР [27] і саме він є ключовим у межах цього дослідження. Також, до нормативно-правового забезпечення цього дослідження відносяться: Конституція України [1], Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [19], Закон України «Про нафту і газ» від 12.07.2001 року № 2665-ІІІ [28] Закон України «Про газ (метан) вугільних родовищ» від 21.05.2009 року № 1392-VI [29] та Закон України «Про угоди про розподіл продукції» від 14.09.1999 року № 1039-ХІV [30].

Згідно зі ст. 2 Кодексу України «Про надра» завданням кодексу є «...регулювання гірничих відносин з метою забезпечення раціонального, комплексного використання надр для задоволення потреб у мінеральній сировині та інших потреб суспільного виробництва, охорони надр, гарантування при користуванні надрами безпеки людей,

майна та навколишнього природного середовища, а також охорона прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій та громадян» [27]. Безперечно, корупційні ризики прямо взаємопов'язані з раціональним використанням та охороною надр, з задоволенням потреб суспільного виробництва тощо, проте безпосередньо про запобігання корупційним ризикам у добувній галузі йдеться у ст. 16 Кодексу України «Про надра», яка регулює спеціальні дозволи на користування надрами та прямо зазначає, що здійснення аукціону (електронних торгів) щодо продажу спеціального дозволу на користування надрами за допомогою дворівневої автоматизованої інформаційно-комунікаційної системи, з-поміж іншого, спрямоване на запобігання корупції [27]. Враховуючи викладене, пропонуємо перш за все розглянути корупційні ризики, які можуть виникати та виникають саме під час видачі спеціальних дозволів на користування надрами.

Прикладом корупційних ризиків у процесі видачі дозвільної документації на користування надрами може слугувати кримінальне провадження щодо посадових осіб Державної служби геології та надр, Міністерства екології та природних ресурсів (нині – Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України), а також колишнього міністра екології та природних ресурсів, які підозрюються у незаконній видачі спеціальних дозволів на користування надрами окремим компаніям. Так, у 2015 році Генеральною прокуратурою України (нині – Офіс генерального прокурора України) було відкрито кримінальне провадження №42015000000001142, яке згодом було передано за підслідністю Національному антикорупційному бюро України (надалі – НАБУ). За версією слідства, колишній міністр був бенефіціарним власником трьох Товариств з обмеженою відповідальністю (надалі – ТОВ), які у 2010-2012 роках намагались отримати від міністерства екології та природних ресурсів спеціальні дозволи на користування надрами. Міністр, зловживаючи владою і службовим становищем, маючи у себе у підпорядкуванні посадових осіб свого міністерства та Державної служби геології та надр, з порушенням законодавства, навіть без наявності у підприємств необхідної документації, видав їм п'ять необхідних спеціальних дозволів. Після чого і було порушене кримінальне провадження проти цих посадових осіб за ч. 5 ст. 191 Кримінального Кодексу України (надалі – КК України), тобто привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем в особливо великому розмірі, вчинені організованою групою [31], ч. 3 ст. 209 КК України, тобто легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом в особливо великому розмірі, вчинені організованою групою [31], ч. 1 ст. 364 КК України, тобто зловживання владою або службовим становищем [31] та ч. 2 ст. 366 КК України, тобто службове підроблення, що призвело до тяжких наслідків [31] [4]. Вже у 2017 році Спеціалізована антикорупційна прокуратура (надалі – САП), після двох років розслідування, закрила кримінальне провадження через те, що слідством не було доведено факт злочину [5]. Проте за рік, у 2018 році, Солом'янський районний суд міста Києва зобов'язав САП поновити досудове розслідування у цій справі [6]. Попри відсутність остаточного вироку суду, це кримінальне провадження дає розуміння як працюють одразу декілька корупційних ризиків у добувній промисловості на етапі видачі спеціальних дозволів на користування надрами.

Перший корупційний ризик є очевидним: посадові особи, уповноважені на видачу спеціальних дозволів на користування надрами, або уповноважені на проведення аукціонів з продажу цих же дозволів, можуть впливати на результати аукціонів та злочинним шляхом видавати дозволи підконтрольним їм або їх спілникам підприємствам. Аби більш детально заглибитись у цю тематику, пропонуємо дослідити нормативно-правове забезпечення

видачі таких дозволів. Відповідно до статті 16 Кодексу України «Про надра», спеціальні дозволи на користування надрами видаються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, а щодо ділянок надр, що містять корисні копалини місцевого значення на території Автономної Республіки Крим, – Радою міністрів Автономної Республіки Крим [27]. Згідно з п. 1 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України» від 30 грудня 2015 року № 1174 таким центральним органом є Державна служба геології та надр України (надалі – Держгеонадра України), діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра економіки, довкілля та сільського господарства України [32]. Відповідно до пп. 9 п. 4 цієї ж Постанови, саме Держгеонадра України уповноважені на видачу спеціальних дозволів на користування надрами (у тому числі на користування нафтогазоносними надрами) [32].

Процедура надання згаданих спеціальних дозволів регулюється положеннями Кодексу України «Про надра» [27], Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 06.09.2005 року № 2806-IV [33], а також підзаконними нормативно-правовими актами, що визначають порядок проведення аукціонів та умови користування надрами. Зокрема, до моменту втрати чинності у 2023 році [34], порядок надання спеціальних дозволів був деталізований Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами» від 30 травня 2011 року № 615 [35]. Зараз процедуру деталізують, переважно, Кодекс України «Про надра» [27], Закон України «Про нафту і газ» [28], Закон України «Про газ (метан) вугільних родовищ» [29] та Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру спеціальних дозволів на користування надрами» від 30 червня 2023 року № 659 [36]. Надання спеціального дозволу на користування надрами може здійснюватися за результатами аукціону (електронних торгів), переможець якого отримує право користування надрами, або без проведення аукціону – у випадках, прямо передбачених законодавством (наприклад, для продовження строку дії дозволу чи при укладенні угод про розподіл продукції) [27]. Особливості надання спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами визначаються Законом України «Про нафту і газ», який передбачає, що користування нафтогазоносними надрами здійснюється на підставі спеціального дозволу, що видається у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони [28].

На підставі проаналізованої нормативно-правової бази, а також дослідженого раніше кримінального провадження, можемо припускати, що один з корупційних ризиків під час видачі спеціальних дозволів на користування надрами може полягати у тому, що посадові особи Держгеонадра України, або Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, які координують дію Держгеонадра України, можуть впливати на видачу спеціальних дозволів, або на проведення аукціонів, пов'язаних з цією видачою, та видавати спеціальні дозволи заздалегідь визначеним підприємствам, які можуть бути підконтрольними цим посадовим особам, або їх спілникам.

Другий корупційний ризик полягає у тому, що посадові особи Держгеонадра України, або Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, у змозі входити у злочинні змови з представниками підприємств чи організованих злочинних організацій та шляхом отримання чи вимагання неправомірної вигоди, «торгувати» спеціальними дозволами на використання надр поза аукціонами, або шляхом проведення «формальних аукціонів». Прикладом може бути кримінальне провадження Держ

жавного Бюро Розслідувань (надалі – ДБР) щодо організованої злочинної організації, яку підозрюють у завданні державі збитків на суму понад 354 млн грн, шляхом незаконного видобутку 5 тон бурштину на Рівненщині. За версією слідства, упродовж 2022–2024 років, організована злочинна організація увійшла у змову з посадовою особою Держгеонадра України у Рівненській області, яка допомогла оформити спеціальний дозвіл на користування надрами, а також консультувала членів організованої злочинної організації та допомагала надати видобутку бурштину ознак легальності, у тому числі, шляхом організації співпраці з окремими проектними організаціями, підготовкою звітності тощо [37–38].

Нині, у зв'язку зі змінами до Кодексу України «Про надра» [27], внесених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері користування надрами» від 01.12.2022 року № 2805-IX [39], спеціальні дозволи на використання природних ресурсів, згідно з ч. 1 ст. 16 Кодексу України «Про надра», видаються виключно на підставі аукціону (електронних торгів), що покликано запобігти наведеним корупційним ризикам [27]. Та, як зазначалося, існують винятки, коли спеціальні дозволи можуть надаватися без аукціону. Такі винятки закріплені у ч. 1 ст. 16-2 Кодексу України «Про надра» і стосуються, переважно, видобутку в наукових цілях, будівництва й експлуатації підземних споруд, не пов'язаних з добуванням, будівництва геологічних, культурних, санаторних об'єктів тощо [27].

Безперечно, проведення аукціонів, особливо у формі електронних торгів, для видачі спеціальних дозволів на користування надрами є позитивним нововведенням, яке сприяє мінімізації багатьох корупційних ризиків, але, законодавчі ініціативи, впровадженні з цього приводу, досі містять можливості для зловживань. По-перше, винятки, закріплені у ч. 1 ст. 16-2 Кодексу України «Про надра» [27], можуть використовуватися недобросовісними посадовими особами уповноважених органів з ціллю обійти аукціони та видати спеціальні дозволи заздалегідь визначеним підприємствам. Кримінальне провадження ДБР щодо посадової особи Держгеонадра України у Рівненській області, яке ми згадували раніше, наочно демонструє цей ризик, адже за версією слідства, посадова особа видала організованій злочинній організації два спеціальні дозволи на користування надрами, а точніше, видобуток бурштину, на підставі «геологічних вивчень», тобто обійшовши процедури аукціону [37–38; 40]. По-друге, попри те, що аукціони проводяться за допомогою електронних систем, таких як Prozorro [41], відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення аукціону (електронних торгів) з продажу спеціального дозволу на користування надрами» від 23 вересня 2020 року № 993 [42] та Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України» [32], все ще проводить Держгеонадра України, вплив на які де-факто має Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України, і нехай електронна форма аукціонів значно мінімізує корупційні ризики, вплив Держгеонадра на проведення все ще наявний.

Проте корупційні ризики можуть існувати не тільки на початкових стадіях, пов'язаних, з видачою спеціальних дозволів на користування надрами, а і вже під час безпосереднього добування корисних копалин чи розпорядження ними. Ілюстративним є кримінальне провадження ДБР щодо семи посадових осіб Приватного Акціонерного Товариства «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» (надалі – ПрАТ «Полтавський ГЗК») щодо привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, вчинене в особливо великих розмірах або організованою групою та спроби

легалізації (відмивання) такого майна, одержаного злочинним шляхом, вчиненої організованою групою або в особливо великих розмірах. За версією слідства, посадові особи ПрАТ «Полтавського ГЗК», обійшовши процедуру отримання спеціального дозволу на користування надрами, не отримали його, та налагодили схему заволодіння корисними копалинами загальнодержавного значення. Упродовж 2019–2021 років обвинувачені почали реалізовувати видобуті ресурси підконтрольним їм суб'єктам господарювання за значно заниженими цінами, потім підконтрольні підприємства перепродавали цю ж сировину за ціною вищою у більш ніж 10 разів. Загалом, за версією слідства, державі було завдано збитків на понад 380 млн грн [7; 8]. Зазначене кримінальне провадження ілюструє корупційний ризик, що полягає у навмисному заниженні посадовими особами ціни на видобуті корисні копалини та їх реалізації підконтрольним суб'єктам господарювання з метою привласнення чи розтрати майна підприємства та подальшого отримання неправомірної вигоди від перепродажу за значно вищою ціною.

Водночас іншим корупційним ризиком, пов'язаним з розпорядження корисними копалинами, є завищення цін на закупівлю необхідних матеріалів, що підтверджується практикою Вищого антикорупційного суду (надалі – ВАКС) [43]. Так, у справі від 02 листопада 2022 року № 991/6543/20 суд розглядав обвинувачення двох осіб: заступника генерального директора ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» (ДП «СхідГЗК») та директора ТОВ «Торговий дім «Еко-Сервіс» у привласненні та розтраті майна в особливо великих розмірах, а також у пособництві вчиненню цього злочину. Як установив суд, у період з 18.11.2014 року по 23.01.2015 рік комітет з конкурсних торгів ДП «СхідГЗК» провів конкурс на закупівлю понад 30 тис. тонн сірки, необхідної для технологічних процесів підприємства, безпосередньо пов'язаних із видобутком і переробкою руди. Переможцем конкурсу 23.01.2015 року було визнано ТОВ «ТД «Еко-Сервіс» [43]. Первісною конкурсною пропозицією передбачалася поставка 22 451 тонни сірки за ціною 3 499,98 грн за тонну на загальну суму понад 78 млн грн. Після визначення переможця, але до фактичного виконання договору, обвинувачені вступили у злочинну змову з метою створення умов для подальшої розтрати коштів ДП «СхідГЗК». У лютому – березні 2015 року вони підписали низку додаткових угод до договору закупівлі, якими без законних підстав поступово зменшували обсяг поставки та суттєво підвищували ціну сірки. Зокрема, Додатковою угодою № 2 від 27.02.2015 року обсяг закупівлі було зменшено на 34% (до 17 085,89 т), а ціну підвищено до 4 599 грн за тонну. Подальшими додатковими угодами ціна зросла до 5 499 грн, а згодом для залишку обсягу – до 5 400 грн за тонну, тоді як загальний обсяг поставки зменшився на 57,11% порівняно з первісним договором. Суд встановив, що посилення на валютні коливання й імпортерний збір не відповідали чинному законодавству. У результаті таких дій було розтрачено кошти ДП «СхідГЗК» на суму понад 25 млн грн [43].

Відтак ВАКС визнав заступника генерального директора ДП «СхідГЗК» винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 191 КК України та призначив покарання у вигляді 9 років позбавлення волі з конфіскацією майна та заборобою обіймати певні посади, а директора ТОВ «ТД «Еко-Сервіс» у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 27, ч. 5 ст. 191 КК України й засудив до 8 років позбавлення волі з конфіскацією майна [31; 43]. Апеляційна палата ВАКС залишила вирок без змін [44]. Проаналізована судовою практикою дає підстави констатувати ще один корупційний ризик під час видобутку надр, а саме – завищення окремими посадовими особами ціни на закупівлю, необхідних підприємству, яке здійснює видобуток надр, складових.

В умовах воєнного стану, на етапі розпорядження надрами можуть виникати й інші корупційні ризики. Один з таких розкривається у кримінальному провадженні НАБУ, фігурантами якого є колишній заступник міністра енергетики, колишній народний депутат, заступник голови комітету з питань будівництва, містобудування, ЖКГ та регіональної політики Верховної Ради України, бенефіціар приватної компанії та колишній директор Державного підприємства «Укрвугілля» (надалі – ДП «Укрвугілля»). За версією слідства, наприкінці липня 2022 року, у зв'язку з активними бойовими діями, ринок вугілля в Україні був обмежений. З метою проходження опалювального сезону 2022–2023 років, Кабінет Міністрів України зобов'язав ДП «Укрвугілля» поставити енергоносії визначеним виробникам електричної енергії, зокрема, Приватному акціонерному товариству «Центренерго» (надалі – ПрАТ «Центренерго»). Попри такі обмеження, бенефіціар приватної компанії, яка мала договір з ДП «Укрвугілля», у змові з екзаступником міністра енергетики України, схилив директора цього підприємства до продажу вугілля його компанії, яка до того ж мала понад 50 млн грн заборгованості перед ДП «Укрвугілля». У результаті ДП «Укрвугілля» поставило приватній компанії майже 24 тис. тон сировини, яку та перепродала з надлишком у майже 20 млн грн. Через такі злочинні дії посадових осіб, як зазначає слідство, ПрАТ «Центренерго» недоотримало 12,5 тис. тон вугілля та було змушене викупити його у жовтні 2022 року за значно вищою ціною, переплативши майже 12 млн грн. [45]. Ця справа демонструє, що посадові особи державних підприємств, які мають дозволу на добування надр та розпорядження ними, здатні входити у злочинні змови та продавати корисні копалини не тим підприємствам, яким зобов'язані за законом, а іншим, підконтрольним їм чи їх спільникам, спричиняючи демпінг ринку на ці ресурси. Підприємства ж, яким було продано зазначені ресурси, пізніше, перепродають їх за завищеними цінами.

У іншій справі, яка теж стосується умов воєнного стану, демонструється ще один корупційний ризик, пов'язаний з добувною промисловістю. Так, за версією НАБУ та САП, колишній заступник міністра енергетики, увійшовши у змову з керівником Державного підприємства на сході країни, яке займалось добуванням кам'яного вугілля, та знаходилося у безпосередній близькості до лінії фронту, через що потребувало якнайшвидшої евакуації обладнання, та ще двома посадовими особами, висловив прохання раднику керівника іншого вугільного підприємства з заходу України щодо отримання неправомірної вигоди у розмірі 500 тис. дол. США для евакуації обладнання Державного підприємства зі сходу країни та передачу на зберігання з можливістю використання цінного обладнання для видобутку вугілля до цього підприємства на заході країни. Неправомірна вигода мала передаватися п'ятьма частинами по 100 тис. дол. США і під час передачі третього траншу посадовця було затримано [46]. Тобто, черговий корупційний ризик полягає у тому, що посадові особи органів влади, які уповноважені на евакуацію з зони бойових дій обладнання державних підприємств, які здійснюють видобуток надр, можуть «продавати їх», шляхом отримання неправомірної вигоди за евакуацію обладнання на задалегідь визначене підприємство, представники якого і надали посадовій особі неправомірну вигоду.

Безперечно, добувна промисловість може містити й інші корупційні ризики, проте, перераховані нами ґрунтуються на нещодавніх кримінальних провадженнях та судових справах, що дозволяє назвати такі ризики одними з найбільш актуальних. Щодо шляхів мінімізації корупційних ризиків у добувній галузі, насамперед, потребується вдосконалення законодавчих механізмів. Запровадження обов'язкових аукціонів для отримання спеціальних дозволів на користування надрами відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законо-

давчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері користування надрами» [39] зменшило корупційні ризики, однак можливість отримання дозволів поза аукціонами у випадках, передбачених ст. 16-5 Кодексу України «Про надра» [27], зберігає потенціал для зловживань. У зв'язку з цим доцільним є посилення контролю за видачею таких дозволів, створення окремих реєстрів для дозволів, отриманих у виняткових випадках, підвищення вимог до заявників та запровадження додаткового нагляду за їх діяльністю. Окремої уваги потребує контроль за дотриманням обмежень щодо дослідницького видобутку, зокрема шляхом залучення незалежного контролюючого органу поряд із Держгеонадрами України.

Корупційні ризики, пов'язані із завищенням цін на видобуті корисні копалини або на закупівлю обладнання, доцільно зменшувати через подальшу цифровізацію та впровадження обов'язкових електронних тендерних процедур, зокрема для державних підприємств. Ключове значення мають публічність таких процедур, відкритість інформації про ціни, обсяги та переможців, а також періодична ротація складу тендерних і конкурсних комісій. В умовах воєнного стану мінімізація корупційних ризиків можлива шляхом чіткого розмежування політичних і господарських рішень, розширення повноважень незалежних посадових рад державних підприємств та використання відкритих електронних торговельних платформ, зокрема Prozorro [41], із законодавчим обмеженням прямих угод без аукціону. Додатковими запобіжниками є обов'язкове оприлюднення контрактів і цінових умов, внутрішні процедури погодження рішень та фіксація відповідальності посадових осіб. Для мінімізації зловживань під час евакуації обладнання доцільним є запровадження колегіального ухвалення рішень, цифровізація дозвільних процедур та централізована евакуація обладнання до контрольованих державою майданчиків із подальшим прозорим розподілом між підприємствами.

Висновки. Проаналізувавши положення законодавства, численні кримінальні провадження, а також судову практику, можемо зробити висновок, що корупційні ризики у добувній промисловості залишаються на високому рівні. Так, на етапі ліцензування, попри нещодавні зміни до законодавства, які ввели обов'язкові аукціони для отримання спеціальних дозволів на користування надрами, посадові особи все ще мають змогу, шляхом отримання неправомірної вигоди, видавати окремим підприємствам ці дозволи поза аукціонами, обґрунтовуючи це винятковими обставинами, які зазначаються у ч. 1 ст. 16-5 Кодексу України «Про надра» [27], а посадові особи Держгеонадра України та Міністерства економіки, довілля та сільського господарства України, хоч і опосередковано, але мають вплив на проведення аукціонів з видачі спеціальних дозволів. На етапі видобутку та розпорядження надрами – посадові особи підприємств, особливо державних підприємств, які здійснюють користування такими надрами, можуть входити у злочинні змови та, за надання неправомірної вигоди, реалізовувати видобуті корисні копалини заздалегідь визначеним, підконтрольним їм безпосередньо або їх спільникам підприємствам за значно знищеною ціною, ці ж підприємства, зрозуміло, потім перепродають отримані корисні копалини за значно вищими цінами. Також, посадові особи підприємств можуть входити у злочинні змови з представниками інших підприємств, які повинні здійснити продаж, необхідних, у тому числі для надрокористування, складових, та значно завищувати ціну на їх купівлю, для розтрата коштів підприємства, яке закуповує ці складові, та для подальшого отримання неправомірної вигоди. В умовах воєнного стану посадові особи державних підприємств можуть, з порушенням законодавства, за отримання неправомірної вигоди, реалізовувати видобуті корисні копалини не тим підприємствам, яким повинні за законом, а тим, які надають неправомірну вигоду, тим

самим впливати на демпінг ціноутворень на такі копалини, що згодом дозволяє підприємствам, які за неправомірну вигоду отримали ці копалини, реалізовувати їх за значно вищими цінами. Також, окремі посадові особи, уповноважені на евакуацію з зони бойових дій обладнання державних підприємств, які здійснюють користування надрами, можуть, шляхом отримання неправомірної вигоди, прово-

дити евакуацію обладнання на заздальгідь визначене підприємство, представники якого і надали посадовій особі неправомірну вигоду. Мінімізація згаданих корупційних ризиків можлива шляхом законодавчих змін, розвитку диджиталізації й інституту наглядових рад на підприємствах, розподілу обов'язків та мінімізації одноосібних впливів керівників підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : прийнята 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
2. Ukraine. *Extractive Industries Transparency Initiative (EITI)* : веб-сайт. URL: <https://eiti.org/countries/ukraine> (дата звернення: 20.01.2026).
3. 2023 EITI Standard. Part 1: Principles and requirements : EITI Standard. *EITI International Secretariat*. 2023 : веб-сайт. URL: <https://lnk.ua/YN30mY4J> (дата звернення: 20.01.2026).
4. НАБУ розслідує ще одну справу про можливі зловживання в Мінекології часів Злочевського. *Інтерфакс-Україна*. 2018. 2 лютого : веб-сайт. URL: https://interfax.com.ua/news/general/482175.html?utm_source (дата звернення: 20.01.2026).
5. САП закрила справу щодо видачі ліцензій фірмам Злочевського – Холодницький. *Українська правда*. 2018. 1 лютого : веб-сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/02/01/7170303/> (дата звернення: 20.01.2026).
6. Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва від 15 червня 2018 р. у справі № 760/12569/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74807617> (дата звернення: 20.01.2026).
7. Привласнили сотні мільйонів гривень – судитимуть посадовців Полтавського ГЗК, підконтрольного підсанкційному мільярдеру. *Офіс Генерального прокурора*. 2024. 24 вересня : веб-сайт. URL: <https://lnk.ua/b4Aq9dE4Q> (дата звернення: 20.01.2026).
8. Перед судом постануть посадовці Полтавського гірничо-збагачувального комбінату, який належить олігарху-втікачу. *Державне бюро розслідувань* : веб-сайт. URL: <https://lnk.ua/y4z3XdBej> (дата звернення: 20.01.2026).
9. Kolstad I., Søreide T. Corruption in natural resource management: Implications for policy makers. *Resources policy*. 2009. Vol. 34. No. 4. P. 214–226. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2009.05.001>
10. Le Billon Ph. Natural resources and corruption in post-war transitions: Matters of trust. *Corruption in the Aftermath of War* / ed. by J. Lindberg, C. Orjuela. London: Routledge, 2016. DOI: <https://doi.org/10.1080/01436597.2014.921429>
11. Simpson A. Corruption, investment and natural resources. *International Natural Resources Law, Investment and Sustainability* / ed. by S. Alam, J. H. Bhuiyan, J. Razzaque. London: Routledge, 2017. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315726076-23>
12. Tacconi L., Williams D. A. Corruption and Anti-Corruption in Environmental and Resource Management. *Annual Review of Environment and Resources*. 2020. Vol. 45. P. 305–329. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-012320-083949>
13. Shadabi L., Adkisson R. V. Natural Resources, Governance, and Corruption. *Journal of Economic Issues*. 2021. Vol. 55. No. 1. P. 246–263. DOI: <https://doi.org/10.1080/00213624.2021.1877042>
14. Балюк Г. І., Позняк Е. В., Шараєвська Т. А. Об'єкти екологічного права як об'єкти нових видів суспільно небезпечної екологічної поведінки: стан та тенденції. Збірка тез доповідей науково-практичної конференції. *Об'єкти екологічного і суміжних галузей права: теоретичні та практичні аспекти в умовах сталого розвитку* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (29 листопада 2019 р., м. Київ) / наук. ред. В.А. Устименко. Київ: НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень, 2019. С. 16–19. URL: <https://lnk.ua/aV7ByQxe1> (дата звернення: 20.01.2026).
15. Поліщук Г. С. Корупційні чинники незаконного заволодіння природними ресурсами. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2. С. 253–256. URL: <https://lnk.ua/LVbrvMyVy> (дата звернення: 20.01.2026).
16. Наволокіна А. С., Міхно І. С., Башинська М. І. Проблема впровадження ресурсозберігаючих технологій в національній економіці. *Економіка, менеджмент та бізнес-адміністрування в системі транскордонного співробітництва* : збірник наукових праць I Міжнародної європейської науково-практичної конференції (м. Київ, 22-23 жовтня 2020 р.). К. : ПЗВО «Міжнародний європейський університет», 2020. С. 82–84. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/9652/1/zbirnik.pdf#page=82> (дата звернення: 20.01.2026).
17. Боженко В. В., Герасименко В. В. Моделювання впливу забезпеченості природними ресурсами в країні на темпи поширення корупції. *Інноваційна економіка*. 2022. № 2–3(91). С. 16–20. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2022.2-3.3>
18. Поясник Г. В. Рациональне природокористування: проблеми та перспективи України. *Economics. Finances. Law*. 2023. № 2. С. 30–34. DOI: <https://doi.org/10.37634/efr.2023.2.6>
19. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 20.01.2026).
20. Земельний кодекс України: прийнятий 25.10.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
21. Водний кодекс України : прийнятий 06.06.1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
22. Лісовий кодекс України: прийнятий 21.01.1994 р. в редакції Закону України від 08.02.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12> (дата звернення: 20.01.2026).
23. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
24. Про Червону книгу України : Закон України від 07.02.2002 р. № 3055-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
25. Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001 р. № 2894-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
26. Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 р. № 591-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
27. Кодекс України про надра: прийнятий 27.07.1994 р. № 132/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-вр#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
28. Про нафту і газ: Закон України від 12.07.2001 р. № 2665-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2665-14#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
29. Про газ (метан) вугільних родовищ : Закон України від 21.05.2009 р. № 1392-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-17> (дата звернення: 20.01.2026).
30. Про угоди про розподіл продукції: Закон України від 14.09.1999 р. № 1039-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
31. Кримінальний кодекс України : прийнятий 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.01.2026).

32. Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1174. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1174-2015-p#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
33. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 06.09.2005 р. № 2806-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15> (дата звернення: 20.01.2026).
34. Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо користування надрами : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.07.2023 р. № 749. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/749-2023-p#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
35. Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 р. № 615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615-2011-p#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
36. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру спеціальних дозволів на користування надрами : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2023 р. № 659. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/659-2023-p> (дата звернення: 20.01.2026).
37. Викрито посадовця Держгеонадр України у сприянні незаконному видобутку 5 тонн бурштину на Рівненщині. *Офіс Генерального прокурора*. 2025 : веб-сайт. URL: <https://lnk.ua/9ernb13er> (дата звернення: 20.01.2026).
38. ДБР повідомило про підозру посадовцю Держгеонадр у сприянні незаконному видобутку бурштину на Рівненщині. *Державне бюро розслідувань* : веб-сайт. URL: <https://lnk.ua/y4XlrbQ4X> (дата звернення: 20.01.2026).
39. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері користування надрами : Закон України від 01.12.2022 р. № 2805-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2805-20#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
40. На Рівненщині правоохоронці припинили незаконний видобуток бурштину на сотні мільйонів гривень. *Державне бюро розслідувань* : веб-сайт. URL: <https://lnk.ua/k4kRbpANL> (дата звернення: 20.01.2026).
41. Публічні закупівлі України. *ProZorro* : веб-сайт. URL: <https://prozorro.gov.ua/uk> (дата звернення: 20.01.2026).
42. Про затвердження Порядку проведення аукціону (електронних торгів) з продажу спеціального дозволу на користування надрами: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 р. № 993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2020-p#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
43. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 02.11.2022 р. у справі № 991/6543/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107072163> (дата звернення: 20.01.2026).
44. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 30.05.2023 у справі № 991/6543/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111684345> (дата звернення: 20.01.2026).
45. Махінації з вугіллям під час війни: слідство завершено. *Національне антикорупційне бюро України*. 2025. 16 червня : веб-сайт. URL: <https://lnk.ua/9eolb0dVp> (дата звернення: 20.01.2026).
46. Корупція у вугільній сфері: слідство завершено. *Національне антикорупційне бюро України*. 2024 : веб-сайт. URL: <https://lnk.ua/ANDxLarNx> (дата звернення: 20.01.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 21.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.02.2026